

"Det är lika bra att jag dör" /19-rummet

Av Annika Paldanius

Jag är 27 år och har läst till läkare i Göteborg. Återvände sedan till min uppväxtstad, och gör AT på länssjukhuset Ryhov i Jönköping.

"Det är lika bra att jag dör".

Den helt naturliga reaktionen, egentligen, jag borde förutsagt den, kanske kunde jag ha förutsagt den, kanske kunde jag ha varit beredd. Kanske *har* jag rentav förutsagt den, kanske är det just *därför* som jag är inne på sal 19 igen, för jag vet inte vilken gång i ordningen idag. Jag är här för att jag vill hjälpa till på något sätt, göra något, men nu när jag väl står här, nu när orden väl är uttalade, inser jag att jag inte har någon plan över huvud taget för hur jag skall bemöta dem.

Den blå patientskjortan i urtvättad bomullstrikå är det färggladaste i enkelrummet och blir lätt till blickfokus, träder fram och är starkare än honom själv nu. En sjukhusgul filt ligger vikt över hans ben, benen där jag tidigare under dagen knackat reflexer, undersökt sensorik och motorik. Den öppna garderobsdörren där man skymtar hans civila kläder, ett vanligt liv i dess ovanlighet, och solen som obarmhärtigt starkt lyser in genom persienngliporna. Kanske är det snart vår, kanske är våren redan här, kanske har jag och min patient inte haft tid att notera den än. Det går inte att låta bli att notera dem nu, solstrålarna, det går inte att låta bli att notera hur de lyser på blek, rynkig hud och smutsgula filter. Han är i min pappas ålder, tänker jag, han är inte så gammal. Han är som min pappa i ålder.

Tanken får det att vändas inombords. Jag måste sätta mig ner, tänker jag, jag kan inte stå här, precis innanför dörren, jag måste sätta mig. Jag hittar en pall, flyttar undan en kudde och lite förbandsmaterial ifrån den, flyttar den närmare hans säng, undviker att hamna mitt i de skarpa solstrålarna, vill inte bli lyst på, sätter mig i skuggan, väntar på

något, väntar på mig själv, väntar på en idé om hur jag ska bemöta den här mannens ord.

Imorse hade vi fortfarande inte setts. Jag har varit på kurs i två dagar, en obligatorisk kurs i min AT-tjänst, AT-LEKA hette den visst, vi har inte lekt så mycket, kanske har jag lärt mig något av den, kanske inte, idag är jag tillbaks på sjukhuset. Jag rondar urologavdelningen tillsammans med en av ST-läkarna, han är duktig, han är kunnig, han har ett behagligt sätt. De jobbar hårt på den här kliniken, det är brist på dem, brist på urologer, någon blev arg tidigare i veckan, han hade för mycket att göra, han som jag rondade med tidigare i veckan är inte här nu, han opererar eller gör något annat, kanske är det han som är på kurs nu? Nu är det jag och ST-läkaren, vi är båda nya för patienterna, de är nya för oss, det är fredag, vi sitter, vi går, det är många patienter. Efter lunch måste han gå, måste lämna mig själv med det sista, men det mesta är klart, vi vet vad som ska hända, vad som ska göras, egentligen med alla patienter utom han på 19-salen. Vi är överens om att det mesta är klart, att ST-läkaren kan gå. Han ger mig telefonnumret till den överläkare som egentligen är ansvarig för avdelningen nu, det är honom jag ska ringa om det blir frågor efter lunch. Jag vet att jag kommer ha frågor efter lunch, och jag har aldrig träffat just den här överläkaren innan. Men det mesta är ju klart och ordnat, utom med honom då, just han, den där patienten på 19-salen.

Han är nyinlagd, prostatacancer, kända skelettmetastaser, växt i kotorna. Nu progredierande svaghet i benen. Han har just gjort en ny MR av ryggen, onkologerna har konstaterat att det redan är strålat mot det aktuella området för många gånger, att det inte finns utrymme för mer strålning. Han får kortison. Neuroortopederna skall tillsammans titta på bilderna, kanske kan de tänka sig att operera, kanske skall det göras ganska akut, vi skall få besked från dem efter lunch. Patienten vet att vi kommer ha svar på hans frågor i eftermiddag. Jag ska bara ta emot beskedet och agera efter det, jag har ett överläkarnummer att ringa, jag har fem andra utskrivningar att ta tag i, allt kommer ordnas, allt kommer ordnas. Vi har bett patienten på 19-salen att ringa en anhörig, att be

någon komma in, allt kommer ordna sig, allt kommer ordnas.

Han är lika gammal som min pappa, tänker jag, om och om igen.

"Nej... Det där är inte åtkomligt för kirurgi."

Det är neuroortopeden som säger det, hon flämtar ut orden i telefonen, ord som långsamt formar sig till spikar i luften. Spikar som skulle kunna slås in i den kista som den här patienten i farmtiden kommer att ligga i. Men det är någon annanstans, i en annan tid, det är inte här, för i det som är nu och här sitter jag på den grå läkarexpeditionen och försöker vara effektiv, försöker vara doktor, försöker göra ett jobb.

"Ok, tack ändå så mycket för hjälpen..."

Jag stänger ned samtalet på min ascom-telefon, klickar fram ett nytt nummer, ringer urologöverläkaren som jag aldrig förr har träffat, det blir några samtal fram och tillbaka till olika individer, olika doktorer, de ringer varandra också, men faktum kvarstår: ingen kirurgisk och ingen onkologisk behandling kommer kureras eller ens bromsas upp den progredierande svagheten i benen, vi kan bara eventuellt hoppas på en tillfällig förbättring av kortisonet.

Snart kommer han inte kunna gå. Snart kommer han få veta att han snart inte kommer kunna gå.

"Du kan väl informera honom" säger överläkaren, jag säger nej tack, jag vill inte ge ett sådant besked ensam, jag tänker att det inte är värdigt beskedets tyngd att det ska ges av en AT-läkare, jag säger:

"Jag vill att du ska vara med, att en specialist ska ge beskedet" och han är genast med på noterna, är förstående, lovar att komma upp till avdelningen. Jag andas ut, jag ber sköterskorna förbereda patienten på att överläkaren kommer, jag ber dem höra om hans

fru kan vara med. Vi väntar på överläkaren.

Under tiden försöker jag skriva ut de resterande patienterna, det har dragit ut på tiden, de börjar bli otåliga, det är ju fredag och tydligen sol, de som ska hem vill självklart hem med en gång, de vill inte vänta på min information och mina recept och läkemedelslistor, men de gör det. Och jag skyndar mig, jag skyndar mig mer än vad jag egentligen vågar, och ändå går tiden fortare än vad jag gör.

Det är ett par korta ord bara. Ett par korta minuter. Det är en kort tid som överläkaren och jag och en sköterska spenderar med patienten i den där soliga 19-salen. Några få korta ord, några få korta minuter. Och ändå, ändå hinner överläkaren komma in på hemsjukvård och hemtjänst, och det är bra så klart, det är en relevant och viktig sak att ta upp, men, skräcken i patientens ögon. Handen som viftar bort de alltför nya och påträngande orden. Det är för mycket, allt är för mycket. Och ändå har han nästan som ett leende på läpparna, han säger ”tack ändå” och ser nästan distanserad ut, ögonen är skräckslagna, men resten av ansiktet är slätt, alltför slätt och oberört, självklart, med en situationsanpassad bekymmersrynka mellan ögonen, men inget mer. Jag tänker igen att han är lika gammal som min pappa, jag tänker på vad som skulle hänt om min pappa, som själv är doktor, blev sjuk, jag tänker att han kanske aldrig skulle nedlåta sig till mer uttryck än en bekymrad rynka i pannan.

Det går så fort, och när det är klart går vi ut ur rummet, jag tackar överläkaren för att han kom upp och lämnade besked, han skyndar vidare, hans träskor mot sjukhusets plastgolv, han har tusen andra saker att göra, jag är glad att han tog sig tid, men ändå känns något ogjort, det känns som att vi inte är klara.

Jag sätter mig för att diktera, epikriser och remisser och daganteckningar, jag sitter framför den otroligt långsamma datorn inne på den kalla läkarexpeditionen. Den ligger på skuggsidan, inga solstrålar når in, och inte heller elementen förmår att bryta upp kylan.

Jag drar på mig min läkarrock, försöker svepa in hela mig, drar upp benen och fötterna under mig, tänker att jag skulle behöva något tjockare, tänker att jag dessutom inte får ha rocken bland patienterna, att jag strax måste ta av den igen, och att det då åter kommer bli kallt, tänker förstrött att jag ska fråga någon var man får tag på de där vadderade västarna. Så börjar jag prata in i min diktafon, men tankarna går hela tiden tillbaks till mannen på 19-salen. Stoltheten. Det behärskade, det som påminner mig så mycket om min egen far. Det att vara en viss generations man, att vara gjord av stål. Vad skulle hänt om min pappa blivit progredierande svag i en kroppsdel? Hur är man okrossbar samtidigt som man smulas sönder? Hur behåller man sin stadga när stålet smälter?

"Oj. Är du fortfarande kvar?"

En sköterska tittar in på expeditionen, han undrar över något, han blir glad att jag är kvar, men förvånad också. Jag har inte ens hunnit till sista epikrisen än, inte på långa vägar, han har en fråga, jag kan egentligen inte svaret, men jag läser på lite, och vi lyckas ändå lösa något tillsammans. Jag känner mig som vanligt otillräcklig, tänker att det var något jag borde ha kunnat innantill, tänker att det finns så mycket jag borde kunna. Stressen över allt jag vill kunna, över allt jag inte kan, alla potentiella misstag. Jag tänker på min läkarpappa, tänker på andra äldre kolleger, tänker att jag sällan hör någon berätta om misstag som begåtts, att jag mest bara hört hjältehistorier, tänker att jag aldrig kommer bli sådan. Ser misstagen torna upp sig bakom min rygg, oändliga.

"Vet du hur mannen på 19-salen mår nu? Har du varit där mer?"

Det är jag som frågar, jag har inte kunnat släppa honom ur tankarna. Men sköterskan har inte haft tid att gå tillbaks till rummet, han vet inte mer än mig.

Jag försöker fokusera mig igenom de sista epikriserna, börjar i huvudet nästan blanda samman patienterna med varandra, jag har ju knappt träffat dem, de är inte så tydliga i mitt huvud, det enda som avtecknar sig skarpt inne i mitt huvud just nu är mannen på 19-salen, jag måste tillbaka och prata med honom innan jag går hem för helgen. Han måste

ha frågor som han inte lyckades ställa innan.

"Det är lika bra jag dör."

Ja, nu är jag tillbaka på platsen där den här texten började, nu är jag inne på 19-salen, där vårsolen lyser in på härjat blekt skinn. Jag borde kanske gått hem istället, borde kanske gett mig ut och paddlat eller sprungit i vårsolen, jag borde kanske tänkt på mig själv, det sägs att det är bra, men jag har just satt mig i skuggan här, på en pall intill hans sjukhussäng.

Hans ord gör mig inte förvånad, jag visste att de fanns där under den borstade härdade stålytan, och kanske gör det mig inte heller överraskad att han kan uttala dem nu. Jag är medveten om att maktbalansen i rummet har ändrats, jag har till och med medvetet ändrat den, han har ingen gammal och behärskad överläkare som står tillsammans med underläkare och sjuksköterska vid hans fotända, han har nu bara en ensam ung doktor som skrapande flyttar en pall för att slå sig ned intill patientsängen. Jag borde alltså inte vara förvånad, men ändå har jag inte förberett något att säga, ändå bär jag ordlösheten som en total överraskning innanför läpparna.

Jag vet inte om det är hans eller min tystnad som ger vika först, men viker undan gör den, så småningom, långsamt och trevande, den viker undan för ord och meningar. Den ger vika för ett samtal kring möjligheten av ett värdigt liv när benen slutar fungera, när kroppen förlorar en funktion eller flera, han berättar om sin älskade fru och sina barn, om omöjligheten att prata om sjukdomen med dem, om det fina i att läsa sagor för sina barnbarn, om prestigeförlusten i att eventuellt ta emot hjälp, om ett dubbelt intrång i ens kropp från både sjukdom och sjukvård. Jag säger inte så mycket alls, han säger desto mer, formulerar saker för sig själv, och jag lyssnar, inbillar mig att jag kanske förstår något.

Jag hör att han pratar om rädsla, om upphörande av kroppsliga funktioner, om att promenera och skotta snö och klippa gräs. Han pratar om skräck. Solstrålarna som letar sig in genom persiennerna blir allt färre, rummet mörkare, mannen fortsätter att tala, jag

sträcker ut en hand för att tända det artificiella ljuset istället. Vi pratar om sjukdomen och behandlingarna, och jag är glad att jag i alla fall varit noga med att läsa på i hans journal. För det är så mycket annat jag inte vet. Jag vet till exempel ingenting om att vara döende.

Ändå är det just det vi alla är.

Nej, jag kan så klart inte förstå, jag vet ingenting om att inte kunna gå, men jag vet något om att ha en brist. Jag vet något om stolthet, om det svåra i att ta emot hjälp, jag vet att jag själv är dålig på det, och trots det, eller kanske just därför, sitter jag där framför mannen och försöker verbalisera något som gör det lättare att vara behövande, jag försöker sätta ord på möjliga vägar att förlika sig med brister. Jag vet inte ens om det är för min egen eller för hans skull jag gör det, vet inte vem jag försöker övertyga, men skräcken i hans ögon ger på något sätt gett vika. Eller så är det bara jag som inbillar mig.

När jag går ut ur 19-rummet har skymningen för länge sedan fallit. Jag känner mig fortfarande frustrerad över dagen, önskar att den blivit annorlunda, mindre hetsig och stressig, önskar att jag varit annorlunda, mer kompetent. Jag lämnar sjukhuset, men andra måste stanna kvar.

Jag sätter ord på mitt möte med mannen på 19-salen, berättar för dem som är med i min reflexionsgrupp. Vi är fyra AT-läkare och en äldre kollega som ses en sen tisdagseftermiddag i månaden för ”reflexion”. Vi sitter alltid i samma rum, där stolarna är klädda med grönt syntettyg. Oftast är vi ombytt till civila kläder. Vi är ärliga mot varandra i det här rummet, jag och de andra har berättat om misstag, om tvivelaktiga beslut, om konsekvenser. Vi har pratat om ångesten i när man inte kan hjälpa, när man inte vet om man gjort rätt. Vi kommer aldrig fram till något, det finns ingen progression, ingen agenda, och det har gjort mig frustrerad, jag vet inte hur väl spenderade de där två timmarna jag lägger varje månad egentligen är, jag vet inte vilken skillnad de gör. Men något händer ändå, vi samtalar, vi svarar på det de andra säger, och man är nästan aldrig ensam, kanske är det just det som är hela lärdomen. Det är i stort sett alltid någon annan

som känt likadant, gjort en liknande sak. Osäkerheten, det operfekta, det blir så mycket mer lätthanterligt när det känns nästan universellt. När någon annan känt samma sak. När någon annan också varit mänsklig.

Så jag berättar om mötet med mannen på 19-salen, det skaver fortfarande, jag försöker förklara vad det var som kändes, vad det var som inte kändes bra. Jag försöker berätta om stressen och frustrationen över diskontinuiteten och otillräckligheten och belastningen.

Vår handledare frågar sedan, som vanligt:

”Vad kan du ha lärt dig av det här?”

Jag har inget bra svar, vad lär man sig av ett sådant möte? Kanske att man inte kan förbereda sig på allt, att man aldrig kan förbereda några förlopp när det gäller människor, att det inte spelar någon roll hur många överläkare och anhöriga man försöker få med? Kanske att man trots allt kan lita på sig själv i minst ett avseende: så länge ens öron sitter kvar, kan man alltid lyssna. Kanske att det kan vara värt att anstränga sig lite extra? Eller kanske ligger lärdomen i det förtroende man får tillbaks? Nej, inget av det där stämmer, jag har ingen aning. Ingen aning om vad jag kan ha lärt mig, så jag är tyst, tänker.

Och medan jag febrilt försöker forcera fram en lärdom att delge de andra ur mitt tankekaos, föds ett annat tänk, en annan historia. Eller, precis samma historia, fast ur ett annat kameraperspektiv, med en annan berättare. En historia som inte skildrar stress och diskontinuitet och otillräcklighet, utan en historia som skildrar ett ganska fint möte. Kanske var det ett bra möte? Det var inget perfekt skeende, men kanske var den här händelsen god nog i sin ofullkomlighet? Kanske kan bra möten ske också under kaotiska och ofördelaktiga förhållanden? Kanske är det en efterhandskonstruktion, som så mycket annat.

Jag tänker, att det jag gör i det här syntetgröna rummet, det gör jag med mina kolleger också vid andra tillfällen, i lunchmatsalen eller i AT-rummet eller på en fest, över en öl eller över en kaffe. Det har gjorts av oss tusen gånger förr, på hundra olika ställen, med början på medicinarvillan efter de första kliniska kursernas förvirrade placeringar. Jag

tänker att det ändå är fint att vi får göra det här i landstingets lokaler nu, att det får ingå i vår arbetsdag, att det finns en poäng i det. Att vi får sitta här och vara mänskliga, spegla varandras mänsklighet.

Det slår mig också, att det vi gör här, det vi gör när vi formar ord av det vi upplevt med våra läkarpyjamasar på, när vi verbaliserar vår utsatthet och våra märkliga journätter, det är samma sak som mannen på 19-salen gjorde den där vårfredagen. Han tog ner sin gard och satte ord på sin ofullkomlighet, sin otillräcklighet, det operfekta, skräcken. Han klädde sina svagheter i meningar. Han visade sin mänsklighet. Och på samma sätt som mina kolleger är mina medmänniskor här i det gröna rummet, var jag en av mannen på 19-rummets medmänniskor den där vårdagen.

Jag hade hunnit börja tänka att det fanns ett visst sätt jag måste ha som doktor, att det var ett sätt jag kanske inte ville, men behövde, vara på: hård som sten, orädd för allt, okrossbar, härdat stål. Jag hade börjat tänka att det var det enda sättet att klara av, att orka.

Men nu har jag nog tänkt om igen. Kanske är det enda sättet att orka att faktiskt behålla sin hudlöshet och sina känslor. Kanske var det en sak som mannen på 19-salen hjälpte mig förstå den där fredagen. Och kanske förstod jag och mina kursare och AT-kolleger det egentligen för länge sedan.

Jag tänker, att jag aldrig skulle orka bära det här jobbet om jag samtidigt behövde vara okrossbar, jag kommer aldrig kunna bära det här jobbet som jag tror mig ha sett många äldre kolleger göra, jag kommer aldrig att utåt kunna hålla upp samma stålborstade fasad.

Och jag tänker, att om jag bara slipper vara gjord av sten, så kommer jag kunna vara doktor under lång lång tid framöver. Om jag får fortsätta berätta om sådant som inte blivit perfekt över en lunch med en kollega, om jag får fortsätta att dela med mig av min osäkerhet, om jag kommer få fråga om råd ibland, även när jag kommit längre i min

karriär och blivit mer självständig. Om jag slipper vara gjord av stål, om jag slipper stolthet och hårdhet, om jag får fortsätta smulas sönder, då kan jag fortsätta att uppskatta det här jobbet. Jag kan fortsätta att leva i det här jobbet, jag kan fortsätta att älska det här jobbet. Bara jag samtidigt får vara människa.